

ALKUSANAT

Tämän kirjan päähenkilöinä ovat tavalliset ikäihmiset, siis vanhat ja raihnaiset, ryppyiset ja harmaapäiset – he, joista kulttuurikenttä ja media ovat melkein kokonaan vaienneet.

Väitöskirjani *Luvan ottaminen – ikäihmiset teatterin tekijöinä* (2001) kartoitti Mikkelin päiväkeskuksen senioriteatteri Kutkutuksen tarinan ideasta teatteriesitykseen ja sen vastaanottoon. Keski-ikä tässä ryhmässä on 75 vuotta, ja osa osallistujista on hyvinkin sairaalloisia. Mikään ei ole kuitenkaan estänyt heitä ryhtymästä teatterin tekijöiksi. Tutkimus osoitti muun muassa, että teatteri on paikka, jossa on lupa unohtaa ikä, vaivat ja arkiset murheet ja lupa elää hetken muunlaista identiteettiä kuin pelkän vanhuksen. Tutkimus osoitti myös, että ainakin teatterin tekemisessä ikä on pikemmin etu kuin este.

Tämä vuonna 1997 käynnistynyt väitöstutkimus seurasi kiinteästi, kuinka ryhmä nousi näkymättömyydestä näkyväksi, kuinka se pikkuhiljaa anasti paikan kulttuurikentällä. Nykyisin Kutkutus kiertää esiintymässä ympäri Suomea ja Pohjoismaita valtaamalla uusia katsojajoukkoja Kutemajärven seksifestivaaleilla, valtioneuvoston tulevaisuusfoorumilla (2005) sekä lukuisissa tv-ohjelmissa. ”*Keikkaa pukkaa, keikkaa pukkaa*”, myhäilevät mikkeliläiset seniorit ja vastaavat intohimolla kaikkiin uusiin haasteisiin. ”*Ja myöhää esiinnyttää vaik presidentil*”, vakuutti 72-vuotias Liisa.

Kutkutus näytti, ettei edes fyysinen vajavuus ole este teatterin tekemiseen. Maire (86 v) tuli erääseen esitykseen suoraan

teho-osastolta ja piristyi silmissä. Martti (60 v) on ollut syntymästään saakka sokea. Anna-Liisa (78 v) oli sydänsairas diabeetikko, jonka toinen jalka oli amputoitu: *”Tuntuu nii ihanalta ku saa näytellä.”* Näyttämö on heille ”luvallista dopingia” ja loistavaa ”dementiantorjuntatykytystä”, mutta tärkeintä on saada toteuttaa itsessään olevaa luovuutta, tehdä teatteria ihan tosissaan, olla tekijä eikä vain passiivinen kokija. Teatteri tarjosi myös mahdollisuuden ylittää sukupolvien väliset rajat ja näyttää, että ikäihmisessä on ”poweria”. ”Vanhusmaan uudisraivaajana” Kutkutus osoitti, että jos vain halutaan, ikääntyvä väestö voidaan, nähdä kulttuurisesti tuottavana ja sukupolvia yhdistävänä yhteiskunnan potentiaalisena resurssina. Kolmannen iän pirteät ikäihmiset voisivat olla kolmannen sektorin kulttuurintuottajia, jotka vievät omaehtoista kulttuuria ja taidetta tosi vanhoille, joita tavalliset kulttuuripalvelut eivät tavoita.

Koska tämä kaikki oli mahdollista Kutkutukselle, se on mahdollista myös muille ikäihmisille. Tämä kirja on syntynyt avaamaan taiteen polkuja kohti hyvää vanhuutta. Kuuluissa flowtutkija Mihaly Csikszentmihalyi on sattuvasti sanonut: *”Mitä mieltä on elää pitkään, jos elämä pitkästyttää.”* Haluankin tämän kirjan välityksellä vedota sosiaali- ja terveysalan opiskelijoihin, ammattilaisiin, kulttuuriväkeen ja tutkijoihin. Hyvä vanhuus voi olla hyvinkin pienistä asioista kiinni. Emme tarvitse kalliita rakennelmia, vaan elämyksiä, iloa ja onnellisuutta, jotta elämä maistuisi loppuun asti. *”Ikääntymisen ei tarvitse olla ikävää”*, sanoi Sointu (78 v).

Tämä kirja jakautuu kahteen osaan: käytännönläheiseen ja teoreettiseen. Ensimmäisessä osassa olen käyttänyt runsaasti tilaa vastatakseni lukijalle, miksi taidetoiminta voi olla yksi tie kohti hyvää vanhuutta. Pitkäaikaisena ilmaisuaineiden lehtorina sosiaali- ja terveysalalla havaitsin, miten tärkeitä on oppilaille perustella, miksi kannattaa satsata ihmisessä oleviin luoviin voimavaroihin. Luovuutta peräänkuulutetaan nykyisin vähän joka sektorilla, joten luovuus-sana on latistunut merkitykseltään ja

voi herättää torjuntaakin. Oppilaitteni kohdalla se meni suurin piirtein näin. Hahaa-elämyksen jälkeen syntyikin ahaa-elämys: ”*No nyt mie ymmärrän miksi, ensteks tuntu, et hössötetää vaa luovuudest.*”

Vein oppilaitani katsomaan Kutkutuksen esityksiä ja pyysin heiltä kirjallista palautetta. Katsomiskokemus oli lähes aina eräänlainen ikäkulttuurišokki, asennepalikat sekaantuivat. Ei osattu kuvitella vanhojen osaavan olla niin välittömiä, luonnollisia ja rohkeita. Opetuksellisessa mielessä opiskelijat saivat tunnutuman voimavaralähtöiseen vanhustyöhön. Nyt tämän kirjan välityksellä he saavat tutustua ikääntyneiden taideharrastajien maailmaan, siihen, mitä taide ikääntyneille merkitsee sekä miten se voi antaa elämisen voimaa ja mieltä. Nostan esille erityisesti niin sanotut yhteisölliset lajit, kuten teatterin ja tanssin. Myös musiikki ja kuvan tekeminen voivat toimia yhteisöllisesti, kun niitä tehdään yhdessä. Kuvaan esimerkinomaisesti muutamia ikäihmisten taideprojekteja, joita on toteutettu meillä ja muualla. Lisäksi esittelen joitakin ikäihmisille sopivia taidetoimintaharjoituksia. Esittelen myös muistelutyön luovia menetelmiä, joista on suomen kielellä niukasti tietoa. Kirjan liitteenä on kansainvälisesti tunnetun muistelutyön luovien menetelmien kehittäjän Pam Schweitzerin artikkeli, jonka hän kirjoitti tätä kirjaa varten. Toivon kuitenkin, että lukija perehtyy myös kirjan teoreettiseen osuuteen, koska on tärkeää tuntea taidetoiminnan vaikutukset ja merkitykset.

Toisessa osassa johdattelen kohti taidegerontologiaa, uutta muotoilemaani ”tieteenalaa”. Tulen syventämään alun teoriaosuutta etsimällä uutta näkökulmaa tarkastella ikäihmistä taiteen kautta ja taidetta iän kautta. Toivon teoriaosuuden olevan myös pelinavaus, uusi aluevaltaus, joka innostaisi tutkijoita toimimaan yli tiederajojen. Omalta osaltani voin sanoa, että tutkimusmatkani senioriteatteri Kutkutuksen kanssa oli kiinnostava ja mieltä kiihottava seikkailu, jonka soisi muillekin. Jouduin monesti muuttamaan omia stereotyyppisiä vanhuskuvia ja tör-

mäsin ilmiöihin, joita oli vaikea selittää tai tulkita perinteisten gerontologisten teorioiden pohjalta. Onneksi löytyi Tornstamin gerotranssendenssi-teoria ja Csikszentmihalyin flow-teoria, jotka tekivät ymmärrettäväksi tämän uuden kulttuurisen ilmiön. Käytän tässä kirjassa kumpaakin taidegerontologisen tutkimuksen tulkintakehyksenä.

Olen käyttänyt Tornstamin teoriaa ehkä hieman yllättävällä tavalla kuvaamaan, mitä lisäarvoa ikä voi tuoda taiteen tuottamiseen tai koko luovaan prosessiin. Csikszentmihalyin teoria vuorostaan vastaa kysymykseen, mikä merkitys taidetoiminnalla on ikäihmiselle itselleen. Flow kuvaa taidetoiminnan synnyttämää vahvaa emotionaalista kokemusta, joka nostaa ihmisen arjen yläpuolelle. Tästä teoriasta löytyy yksi siemen ”hyvään vanhuuteen”. Uskon, että nämä kummatkin tulkintateoriat soveltuvat hyvin kuvaamaan mitä tahansa ikäihmisen taideaktiiviteettia sekä selittämään iän ja taiteen tekemisen välistä suhdetta, joka ainakin omassa tutkimuksessani näyttäytyi uudessa valossa. Senioriteatteri Kutkus saa toimia malliesimerkkinä. Vertailumielessä olen tätä kirjaa varten haastatellut muidenkin taidealojen ikääntyneitä harrastajia.

Frederico Mayor Unescon yleiskokouksessa 1999 julisti:

”Kaikki lapset ovat taiteilijoita, kaikki näyttelijöitä. Meidän on annettava heidän ilmaista itseään maalaamisen, musiikin ja tanssin yleismaailmallisella kielellä. Luovuuden ja taiteen on tästä lähtien oltava kasvatuksen ytimessä.”

Toivon luovuuden ja taiteen olevan tästä lähtien myös vanhustyön ytimessä.

Mikkelissä 5.2.2006 Leonie Hohenthal-Antin